

RİSKLERİN SAPTANMASINDA ÖLÇME DEĞERLENDİRMENİN YERİ

Bu rapor T.C. Adalet Bakanlığı ve UNICEF tarafından yürütülen Etkin Hükümlü Yönetimi projesi kapsamında Kültegin Ögel ve Gülşah Karadayı tarafından hazırlanmıştır (2010).

Şiddet riski değerlendirmesi, bu alanda çalışan herkes için bir gereklilik haline gelmiştir. Kişilerin hapsedilmedikleri takdirde kendilerine ve başkalarına karşı tehlike arz edeceğine dair kanıt gösterilmesi önem kazanmıştır.

Tarihe kısa bir bakış

ABD’de eyaletler klinisyenlerin, danışanlarının, onların çocuklarının veya danışanları tarafından tarif edilen diğer kişilerin tehlikede olup olmadığı yönünde kanıt göstermesi zorunluluğunu getirdi.

Klinisyenlerin şiddet riski değerlendirme zorunlulukları kötü şöhretli Tarasoff davası ile kaldırılmıştır. Yeni yasalardan yola çıkarak, 1970’lerdeki pek çok araştırmacı ruh sağlığı uzmanlarının şiddet riski/tehlikesi değerlendirme yetilerini araştırmaya başlamıştır. Daha önce yürütülen çalışmalarını özetleyen Monahan (1981), klinisyenler bir kişinin şiddet davranışı göstereceğini tahmin ettiğinde araştırmaların bu tahminlerin üç seferde birden daha sık doğru sonuç vermediğini göstermiştir.

Bu gibi sonuçların varlığına rağmen mahkemeler ruh sağlığı uzmanlarının şiddet riski değerlendirmesi için kullanılmasını sonlandırmak için tereddüt etmekteydi. Mahkemeler gelecekteki şiddet riski ölçümü ihtiyacının kaçınılmaz olduğunu gerekçe göstermekteydi. Birisi (ör. hakimler ya da jüriler) bu tahmini yapmak durumundaydı ve klinisyenlerin verebileceği danışmanlık ne olursa olsun önem arz etmekteydi. Bu ihtiyaç öyle kritikti ki mahkeme klinisyenlerin şiddet tahminlerini hemen hemen her koşulda kabul edebilecek durumdaydı. A.B.D. yüksek mahkemesi konuyla ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “ruh sağlığı uzmanlarının tahminleri her zaman yanlış değildir...sadece çoğu zaman yanlıştır”.

Monahan ve diğerleri risk tahmini için yeni bir yöntem arayışına başladı ve Monahan risk tahmini üzerine yeni ufuklar açan bir makale yazdı. Bu makalede risk iletişimini meteoroloji ile kıyaslamaktaydı.

1980ler süresince ve daha sonra yürütülen araştırmalara şiddet araştırmalarının ‘ikinci kuşağı’ adı verildi ve tehlikeliliğin tahmini yerine risk değerlendirmesi içeren yeni bir görünüm kazandılar.

Risk değerlendirmesi ve tehlikelilik

Tehlikelilik mizaç özelliklerinin değerlendirilmesini içerir. Kişi odaklıdır. Tutarlılık üzerine vurgu yapılır. Geniş kapsamlı bilgi içeren bir değerlendirmedir.

Risk Değerlendirmesi ise, olası sonucu belirlemeye, sonucun gerçekleşme olasılığını tahmin etmeye, Sonucun gerçekleşme olasılığını arttıran ve azaltan faktörleri belirlemeye yarayan yüksek derecede duyarlı bir sistemdir.

Risk değerlendirmesi olasılığa bakarken, tehlikelilik ise bir kişisel özelliğin payını değerlendirmektedir. Risk değerlendirmesi tehlikeliliğin aksine kişi üzerine odaklanmaktansa çevresel faktörler üzerine odaklanmaktadır. Risk değerlendirmesi tehlikelilikte olduğu kadar çıkarım yapmayı gerektirmemektedir. İki süreçte de karar verme üzerinde durulmaktadır.

Risk sadece bir olasılık değildir; bir inancı veya algıyı içerir; geçmişte ya da başka durumlarda ne olduğu üzerinden algılanan ya da tahmin edilen bir olasılık; geçmişteki olaylar ile tahmin yapılan durumun benzerliği üzerine kuruludur. Tehlikelilik, bir anlama ve açıklama içermez. Risk değerlendirmesi ise, açıklama çabasıdır. "Benim tahmin yaptığım durum geçmiştekine ne kadar benziyor?" diye kendimize sormalıyız.

Şiddet Riskinin Yapısı

Şiddet; üzerinde düşünülerek planlanmış, karşı tarafın rıza göstermediği, gerçek, teşebbüs edilmiş veya tehditte bulunulmuş fiziksel zarardır. Yazılı onay veremeyecek durumdaki mağdurlara karşı uygulanan şiddeti de içerir. Korku uyandırıcı davranışları da içerir. Tehditlerin üstü kapalı veya üçüncü kişilere yönelik olabilir.

Şiddetin en önemli nedeni şiddet içeren davranışlarda bulunma kararıdır. Bu karar da biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlere dayanmaktadır. Şiddet uygulayan rol modellerine veya şiddeti normal karşılayan, görmezden gelen tavırlara maruz kalmakta önemli rol oynar.

Şiddet herhangi bir araçla doğru bir şekilde tahmin edilebilmek için çok zordur. "Profesyonel" kararlar genelde doğru bakımından eksiktir. Şiddet tahminleri deterministik bir davranış görüşünü gerektirmektedir. Şiddet riskini tahmin etmek yerine, değerlendirmek daha doğrudur.

Şiddet riski çok yönlü bir yapıdadır. Şiddet riskinin yapısını oluşturan öğeler aşağıda belirtilmiştir

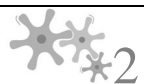
- Tür: ne tür şiddet davranışları gerçekleşebilir?
- Ciddiyet: şiddet davranışı ne kadar ciddi olabilir?
- Sıklık: şiddet davranışı ne sıklıkta gerçekleşebilir?
- Yaklaşan tehlike: şiddet davranışı ne kadar yakın zamanda gerçekleşebilir?
- Olasılık: şiddet davranışının gerçekleşme olasılığı nedir?

Şiddet riski duruma özeldir. Bir kişinin şiddet gösterme riskini asla bilemeyiz; sadece belli koşulları varsayarak tahminde bulunabiliriz. Kuruma kapatılma, gözlem altında salıverilme, madde kullanımı için tedavi görmeden salıverilme gibi kararlar, belli koşullar varsayılarak tahmin edilmektedir. Göreceli veya şarta bağlı risk değerlendirmeleri kesin veya olasılıksal risk değerlendirmelerinden daha kullanışlıdır.

Risk Değerlendirmesi

Risk Değerlendirmesi bir zararın muhtemel olumsuz etkisini sınırlandırmak için anlaşılması sürecidir. Bunun için aşağıdaki noktalara dikkat etmek gereklidir.

- Zarar tehlikesinin belirlenmesi (hangi olaylar gerçekleşir?)
- Zarar tehlikesinin hesaplanması (ne sıklıkta?)

- Maruz kalma senaryolarının oluşturulması (hangi koşullar altında?)
- Risk değerlendirilmesi (koşullar bulunuyor mu?)
- Risk yönetiminin belirlenmesi (hangi müdahaleler?)

Risk değerlendirmesinin hedefleri şunlardır:

- Daha iyi kararlar verebilmek
- Tutarlılığı arttırmak
- Toplumun güvenliğini sağlamak
- Müdahaleyi yönlendirmek
- Kişilerin haklarını korumak
- Sorumluluğu değerlendirmek

Risk Değerlendirmesi Yaklaşımları

Aktüeryal karar verme

Aktüeryal (risk hesabı) değerlendirme; sistematik, yapılandırılmış, kurallara bağlı, sayılarla sınırlandırılmış, kişisel muhakeme en aza indirgenmiştir. Bunun için, veri toplanması ve veri kodlanması, bilimsel bir literatür taraması gereklidir.

Aktüeryal karar verme şiddet riski değerlendirmesinde sıkça kullanılan tamamlayıcı yöntemdir. Yöntemin güçlü yönleri yüksek derecede yapılandırılmış/sistematik ("objektif") olması ve kanıta dayalı ("bilimsel") olmasıdır.

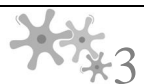
Bu amaçla psikolojik testler, risk ölçekleri kullanılır. Psikolojik testler de profesyonel muhakeme gerektirir. Hangi testlerin kullanılacağı ve sonuçların nasıl değerlendirileceği önem kazanır. Kullanımın gerçekleştirilmesi tümevarım mantığı kullanılmasını gerektirmektedir.

Risk Ölçekleri, sadece bir sonucu tahmin etmek için tasarlanmış, yüksek derecede doğru tahmin yapması beklenen araçlardır. Belirli bir sonuç, zaman aralığı, örneklem ve durum için en iyi şekilde uygulanmak üzere tasarlanmıştır. Sıkı bir yapı içerirler. Risk ölçekleri de profesyonel muhakemeye gereksinim bulunmaktadır. Hangi ölçeklerin kullanılacağı, alınan skorların nasıl değerlendirileceği önemlidir. Kullanımın gerçekleştirilmesi yine de bir çıkarım yapmayı gerektirmektedir.

Yapılandırılmış ölçümler; değerlendirme üzerinde temel yapılandırmayı uygulamaktadır. En azından belirli ve görünür bir risk faktörü grubunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bilgi toplama sürecinin nasıl olacağını tanımlar, belirler. Karar verme üzerinde daha düşük yapılandırma uygular. Bulguların nasıl iletileceği ile ilgili terimleri belirler ve eylem odaklıdır.

Ancak yapılandırılmış ölçümler; değerlendirme sürecinin araçlarının yeniden belirlenmesini, sistematik veri toplama ve yeni eğitim ve teknoloji gerektirmektedir. Yapının kullanılmasının gerçekleştirilmesi ve tümevarımcı mantığın kullanımı gerekir. Başka yerde işe yarayan yöntemlerin burada da yaraması beklenir. Profesyonel muhakame de uygundur.

Klinik değerlendirme

Klinik değerlendirme; sistematik olmayan veya yapılandırılmamış, kurallardan bağımsız, sayılarla sınırlandırılmamış, hepsi kanaate dayalı bir kararın verilme biçimidir.

Profesyonel Muhakeme şiddet riski değerlendirmesi için en sık kullanılan yöntemdir. Esnek, kolay uygulanan, ama sınırlı miktarda eğitim ve teknoloji gerektirir. Kişi odaklıdır ("idiyografik")

Yapılandırılmamış ölçümlerde; değerlendirme ile ilgili sınırlandırmalar yoktur. Her tür bilgi göz önünde bulundurulabilir ve bilgi istenildiği şekilde toplanabilir. Kararlarla ilgili sınırlandırmalar da yoktur. Bilgi ağırlıklandırılabilir ve istenildiği gibi birleştirilebilir ve sonuçlar istenildiği gibi paylaşılabilir

Ancak yapılandırılmamış ölçümler; sistematik değildir, deneysel kanıtlara dayanmamaktadır. Uygulamacılar arasında düşük anlaşma düzeyine (güvenilir değil) ve düşük doğruluğa (geçerli değil) sahiptir. Temelleri/dayanakları açık değildir (çürütülemez). Karizmatik otorite figürünün kararına dayanmaktadır. Kararlar geniş kapsamlıdır. Odak noktası eylem değil kusurlardır.

Risk değerlendirmesi araçları

Profesyonel muhakeme (Klinik değerlendirme) birinci kuşak (1G) değerlendirmeleri olarak tanımlanmıştır (Andrews et al, 2006), aktüeryal değerlendirmeler ise ikinci kuşak olarak tanımlanmaktadır (2G). Bu araçlar büyük örneklem gruplarından gelen istatistik verileri gelecekteki davranışlar ile ilgili tahmin yapmak için kullanılır. Bu tür yaklaşımlar statik (değişmeyen) maddelere (önceki suç davranışları gibi) odaklanırlar ve bu yüzden zaman içindeki değişimi her zaman ölçemezler.

Üçüncü kuşak değerlendirmeler (3G) daha geniş kapsamlı bir şekilde risk ve koruyucu faktörleri değerlendirir ve müdahaleler ile değiştirilebilecek dinamik (değişebilir) faktörlerin üzerinde dururlar.

Dördüncü kuşak değerlendirmeler (4G) ise daha fazla uygunluk ile ilgili bilgi toplamak için tasarlanmıştır ve bir hükümlünün denetim altında bulunduğu süre boyunca müdahalelerin planlanması için kılavuz görevi görmektedirler.

Risk değerlendirmesi araçları birtakım metodolojik ve uygulamalı kriterlerle uyum sağlamak durumundadır.

- Madde içerikleri ve puanlandırma açık olmalıdır
- Değerlendirme araçlarının bilginin geniş kapsamlılığı ve makul (ekonomik) oluşu arasında bir denge sağlaması gerekmektedir.
- Maddeler birden fazla sayıda davranış durumunu değerlendirmeli ve birden fazla bağımsız bilgi kaynağına dayanmalıdır
- Maddeler sadece statik (durağan) riskleri değil, müdahaleler ile değişim gösterebilecek dinamik (değişken) faktörleri de değerlendirmelidir
- Riskler üzerine bilgiler, koruyucu faktörler ve güçlü yönler üzerine bilgiler ile desteklenmelidir
- Ölçekler belli bir yaşta ve cinsiyetteki çocukları hedef alacak belirlilikte olmalı ama aynı zamanda da gruplar arasında ve zaman içinde planlı karşılaştırmalar yapılmasına da olanak sağlamalıdır

- Kültürel farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir
- Yasal ve etik sorunların, damgalama, bilgilerin korunmasının ihlali ve diğer problemlerin önlenmesi için değerlendirilmeye katılması gerekmektedir
- Değerlendirme araçları geçerlilik ve güvenilirlikleri ile ilgili yürütülen araştırmalar ile desteklenmelidir

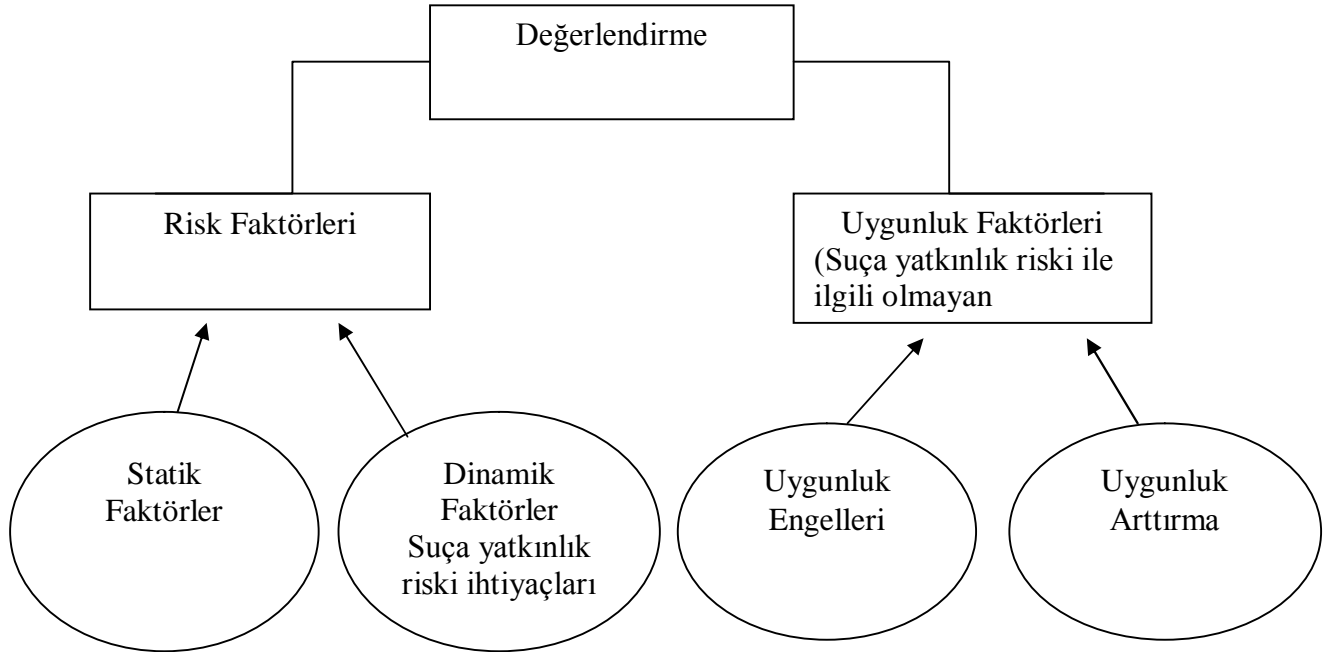
Bu tip değerlendirmelerden elde edilen faydalar şunlardır:

- Risk ve koruyucu faktörlerin geniş kapsamlı ele alınışı
- Uygulamacılar arasında daha fazla tutarlılık
- İyileştirilmiş değerlendirme kalitesi
- Karar vermede daha fazla şeffaflık ve takip eden önyargıyı azaltma

Ayrıca ekipsel, bölgesel ve ulusal boyutlarda da faydalar sağlanacaktır:

- İyileştirilmiş hedefleme/kaynak tahsisi
- Delil zemininin oluşturulması
- Müdahalelerin etkisini ölçmeye yardım

Şekil: Hükümlü değerlendirmesinde unsurlar ve öncelikler

Ancak, bu tür risk değerlendirme araçlarının kullanımı tartışmasız değildir. Kaygılanılan konulardan biri onların 'genç insanın refahı ile ilgi durumunu sistem içerisinde bir hedef olarak ayırabilecek şekilde bir uygulama kültürünün gelişmesine katkıda bulunabilecek olmalarıdır.

Ayrıca bu araçlar, kişisel faktörlere fazlasıyla odaklanıp karmaşık sosyal sorunları yeterince dikkate almamakla eleştirilmektedir. Diğerleri ise bu araçları, uygulayıcının profesyonel sağduyu ve muhakemeye dayalı çalışma yapma becerisini yok edecek şekilde uygulamanın rutinleşmesine katkıda bulunduğunu düşünüyorlar. Örnek olarak Asset ölçeğinin uygulanmasının

“genç hükümlülerle çalışırken kişisel kararların önemli yer tuttuğu görüşünü savunanların kesin bir şekilde zorlandıkları” anlamına geldiği savunulmuştur.